

Juristen trappen te snel in de valkuilen van de waarheidsvinding, zo ontdekte wetenschapsfilosoof Ton Derksen bij zijn onderzoeken naar dubieuze veroordelingen. „Je zag het ook weer in de zaak-Ina Post. Ze leren er niet van.”

'Een bekentenis wordt veel te snel geloofd'

Adri Vermaat

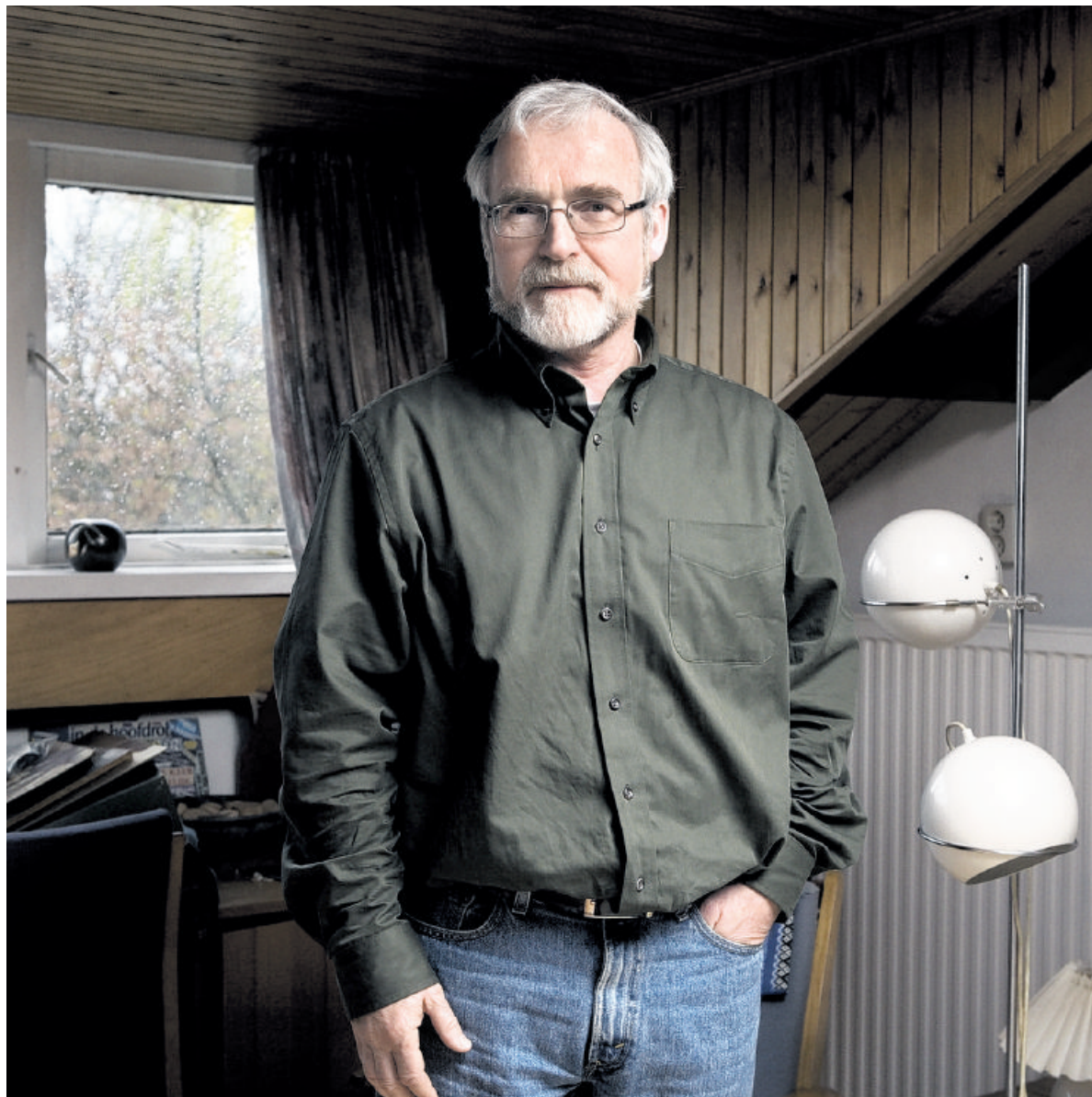
'Het Openbaar Ministerie is een integere club van toch vooral verstandige mensen', vindt emeritus hoogleraar wetenschapsfilosofie Ton Derksen. „Hoe kan het dat zij dan toch bij vlagen zo dom handelen? Je ziet in de zaak van Ina Post alle bekende fouten terug. Ze leren er niet van.”

Derksen geldt onder juristen als een autoriteit. Een bevlogen en deskundige wetenschapper, met als extra bagage een scherp en sterk ontwikkeld gevoel voor rechtvaardigheid. Hij geeft al enige tijd college aan de Politie Academie. Haast elk automatisme in de rechtsgang – processen die hij bijwoont en dossiers die hij bestudeert – is voor hem aanleiding het gesproken en geschreven woord kritisch te bezien. Niet uit een soort van hinderlijke gewoonte, noch uit scoringsdrift of om rechters en officieren in diskrediet te brengen, maar om te bekijken of daadwerkelijk recht wordt gedaan.

Zijn soms als hard en stevig ervaren, maar altijd zakelijk inhoudelijke kritiek op de rechtsgang levert hem niet voortdurend vrienden of waardering op, is hij zich bewust. „Als er aantoonbare fouten zijn gemaakt in een bepaalde strafzaak, worden betrokken officieren en rechters door een deel van de samenleving neergezet als 'schurken'. Daar doe ik niet aan mee. Nog steeds probeer ik niet uit te gaan van 'bedrog'. Ik ben niet met een heksenjacht bezig, werp alleen al de gedachte verre van mij.”

Het gaat, zegt Derksen, veeleer om menselijke tekortkomingen, bij, in dit geval politiebeamten, officieren en rechters. „In een strafproces als van Ina Post is de centrale, eenvoudige én niet juridische vraag: 'Heeft zij vermoord of niet'. Maar te vaak draait het bij het OM niet om waarheidsvinding, maar juist om 'de juridische bewijsconstructie'. Met officieren van justitie is het moeilijk hierover te praten. Ze zeggen: 'Wij zijn professionals. Vertrouw op ons!' Zelf kijk ik liever naar argumenten.”

Derksen schreef verscheidene boeken over mogelijke justitiële dwalingen. Met zijn zus en arts Metta de Noo gold hij als de motor achter de vrijspraak en rehabilitatie van de verpleegkundige Lucia de Berk, die voor seriemoorden was veroordeeld tot levenslang. Op grond van eigen berekeningen en onderzoek is hij ervan overtuigd dat in Nederland veel meer mensen onschuldig zijn veroordeeld, en nog steeds worden. In september verscheen van hem het doorwrochte praktijkboek voor waarheidszoekers 'De Ware Toedracht'. Aan de hand van praktijkvoorbeelden laat hij hierin zien hoe opsporingsambtenaren door menselijke tekortkomingen in de fout gaan, met voor (onschuldige) verdachten desastreuze, nauwelijks te bevatten en niet te herstellen gevolgen. Zijn conclusies reiken ver: het

„Het is te veel procedure en te weinig waarheidsvinding.”

FOTO FRISO KEURIS, HH

'Voor het OM is het kennelijk ontzettend moeilijk om fouten toe te geven'

voorkómen van denk- en waarnemingsfouten – voor ieder politie- en justitieonderzoek van essentieel belang – is bij rechercheurs, rechters en officieren onderontwikkeld en er wordt niet op geoefend. Anders gezegd, het 'magische oog' van politie en justitie werkt voluit (ze menen te kunnen zien of een verdachte liegt) en laat fouten in de denkprocessen zonder tegenwerping passeren.

In het proces van Ina Post voor het gerechtshof in Den Bosch, de herzieningszaak die Derksen deels bijwoonde, verbaasde de wetenschapsfilosoof zich ook over het optreden van de twee advocaten-generaal: onderuit, achterover in de luie stoel hangen, gapen, niet bepaald magistraal gedrag. Nog een detail: bij

het begin van de repliek duwde één van hen de microfoon bewust ver van zich af. Aangezien correctie uitbleef, was het betoog van het OM slecht te volgen en voelde de actie aan als een vorm van minachting voor de toehoorders.

Veel meer nog dan over dit uiterlijke kenmerk, verbaasde Derksen zich over de gebrekkige inhoudelijke argumenten waarmee het OM het vonnis van bejaardenverzorgster Post van 1987 – zes jaar voor doodslag op een cliënte van haar – opnieuw bevestigd wilde zien. Op een uit maart 2008 daterend rapport van de Commissie evaluatie afgesloten strafzaken (CEAS), met hierin vernietigende kritiek op de wijze waarop politie en justitie destijds onderzoek deden, werd in feite inhoudelijk niet ingegaan. De advocaten-generaal stelden slechts vast dat 'niet aannemelijk was geworden dat het rechercheonderzoek onzorgvuldig' was geweest. Waaruit dit bleek, werd niet toegelicht.

„Dat het OM na de uiteindelijke vrijspraak van vorige week excuses heeft aangeboden aan Post is zonder meer belangrijk”, vindt Derksen. „Maar voor het overige is er na de

justitiële dwalingen in de Schiedammer Parkmoord, de Puttense moordzaak en de zaak van Lucia de Berk qua argumentatieniveau niets veranderd. Dit terwijl de twee advocaten-generaal in de zaak van Ina Post nóg twee van hun collega's hebben geraadpleegd. Maar tijdens de behandeling van haar zaak bleek voor haar ontlastend materiaal nog steeds weggelaten of genegeerd. En voerde men als argument aan dat de bekentenis die zij destijds aflegde 'authentiek' overkwam. Ik vind dat het woord 'authentiek' hier moet worden verboden. Er moet een rode kaart op staan. Authentiek? Wie kan nu zien of een bekentenis waar is! Qua waarheidsvinding was het proces tegen haar een zootje.”

Je zou het OM een zekere hoogmoed kunnen verwijten. „Het magisch oog komt overal voor” reageert Derksen. „Neem het Joran van der Sloot-verhaal. Na die beroemde uitzending van Peter R. de Vries, waarin Van der Sloot voor een verborgen camera een 'bekentenis' aflegde over de 'moord' op Natalee Holloway, zei zo ongeveer iedereen: 'Hij heeft het gedaan'. Maar hoe weet 'iedereen' dat? Een bekentenis alleen hoeft

allerminst een bewijs te zijn. In de Puttense moordzaak en de Schiedammer Parkmoord zijn bekentenis afgelegd door mensen die onschuldig bleken. Hoe meer ervaring een rechercheur of officier heeft, hoe sterker zijn 'magisch oog' werkt. Wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen dat beginnende rechercheurs het beter doen dan hun ervaren collega's. Dat komt doordat de laatsten vaak blindvaren op hun magisch oog. Zij beroepen zich daarbij op hun ervaring, maar ze weten niet of die ervaring wel klopt. Nee dus.”

'Wat gebeurt er als het bewijs een beetje dubieus is? Dan help je een beetje'

Er zou, vermoedt Derksen, al veel gewonnen zijn als het OM (aantoonbare) fouten makkelijker zou erkennen. Dat gebeurt naar zijn opvatting onvoldoende. „Voor het OM is het kennelijk ontzettend moeilijk om fouten toe te geven. Maar na elke keer dat het misgaat, wordt het lastiger om toe te geven. Dat ze in de zaak Ina Post op basis van belabberde argumenten toch weer met doodslag kwamen, is onbegrijpelijk. Ze gaan door tot het bittere einde. Erg professioneel vind ik dat niet. Mogelijk heeft het te maken met de 'oprechte gedrevenheid' die je binnen het OM ook wel aantreft. De samenleving moet gered worden. Dat zie je als het OM al 'zeker weet' dat een verdachte van een bepaald misdrijf de dader is. Hij moet niet terug in de samenleving, die 'moordenaar'. Alleen, wat gebeurt er als het bewijs een beetje dubieus is? Dan help je een beetje. Voor de verdachte ontlastende feiten blijven dan buiten schot.”

Het probleem is eigenlijk eenvoudig, meent Derksen. OM'ers en rechters zijn juristen. Zonder empirisch wetenschappelijke opleiding vallen ze al te gemakkelijk in de valkuilen van de alledaagse waarheidsvinding. Ook advocaten zijn juristen, zodat die valkuilen ook op hen een grote aantrekkingskracht uitoefenen. Niemand merkt de fout, behalve de onschuldige verdachte die de cel in verdwijnt.

Volgens Derksen komt de officier er te gemakkelijk vanaf. Hij kan zijn aanklacht samen met het dossier afgeven. Het zou, vindt hij, mooi zijn als de rechter de officier op dat moment zou vragen: 'Vertelt u maar eens wáárom u denkt dat hij of zij de dader is. Wat zijn eigenlijk uw argumenten?' De wetenschapsfilosoof: „Je moet onbevangen, vrank en vrij tegenover strafrechtelijke onderzoeken staan. Nu is het te veel procedure en te weinig waarheidsvinding. Het is het verkeerde spel dat we spelen.”